

Ellen Debackere, *Welkom in Antwerpen? Het Antwerpse vreemdelingenbeleid, 1830-1880* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2020). 278 p. ISBN 9789462702141.

DOI: 10.52024/tseg10787

Tot enkele jaren geleden hadden hedendaagse migratiehistorici amper aandacht voor de rol van de steden in de uitvoering van het Belgische migratiebeleid tijdens de negentiende eeuw. Met de onafhankelijkheid van België en zijn ontluikende staat- en natievorming, lag de focus in geschiedkundig onderzoek voornamelijk op het wetgevend kader en de Openbare Veiligheid als hoofdrolspeler in het uitstippelen van het vreemdelingenbeleid. In zeker opzicht is dit vreemd, omdat de Openbare Veiligheid door een beperkte mankracht en financiële steun sterk afhankelijk was van de lokale autoriteiten voor de implementatie van het migratiebeleid. Historica en freelance journaliste Ellen Debackere biedt een belangrijk weerwoord in dit historiografisch debat met haar boek *Welkom in Antwerpen? Het Antwerpse vreemdelingenbeleid, 1830-1880*, een product van haar doctoraatsonderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en Universiteit Antwerpen (UA). Met deze publicatie toont Debackere aan hoe het stadsbestuur en de lokale politie van de havenstad de richtlijnen van de Openbare Veiligheid interpreteerden, in de praktijk brachten, en zelfs naar hun hand zetten afhankelijk van hun eigen noden en wensen. Het boek is opgedeeld in zes hoofdstukken die de zogenaamde *levers of control* (*entry, acceptance, settlement* en *rejection*) in de Scheldestad uitgebreid belichten. Zo komen de registratie- en identificatiepraktijken, onderstandsverlening en uitzetting duidelijk aan bod. Op die manier doorloopt de lezer doorheen het boek alle mogelijke situaties waar de lokale autoriteiten en de vreemdelingen met elkaar in contact kwamen en waar het Antwerpse stadsbestuur steeds met de nodige selectiviteit het vreemdelingenbeleid kon mobiliseren.

Gezien de verdeling van de bevoegdheden inzake migratie over de verschillende beleidsniveaus, pleit Debackere terecht dat om inzicht te krijgen in het gevoerde beleid, het noodzakelijk is om ook de lokale stedelijke context en actoren zoals de burgemeester, lokale politie en het Bureel van Weldadigheid in beschouwing te nemen. Onderzoek vanuit nationaal perspectief stelt doorgaans vast dat de staat in de eerste helft van de negentiende een 'brutaal' vreemdelingenbeleid promoveerde omwille van een onduidelijke wetgeving, en er pas met de afschaffing

van de paspoortwetgeving en de grenscontroles in 1860 een meer liberale periode in gang werd gezet. Via verscheidene steekproeven uit de Antwerpse vreemdelingendossiers, processen- verbaal en vreemdelingenregisters, toont Debackere echter aan dat de Scheldestad in de periode na de onafhankelijkheid net een zekere tolerantie had voor mobiele vreemdelingen, maar dat deze verdraagzaamheid tegenover arme nieuwkomers zienderogen afnam in de jaren 1880. Niettemin profiteerden de Antwerpse autoriteiten van de manoeuvreerruimte die de vage richtlijnen en wetten hun verschaften. Deze stelde hun in staat om op een flexibele manier hun registratie- en identificatiebeleid, en bedelingspraktijken uit te voeren en aan te passen aan de lokale voorzieningen, plaatselijke economische behoeften, en variërende profielen van buitenlandse nieuwkomers. Deze selectiviteit zorgde er echter voor dat de nieuwkomers in de havenstad gedurende deze periode nog niet in een rechtsstaat, maar eerder een standenmaatschappij verzeild raakten. Afhankelijk van hun klasse, beroep en nationaliteit konden buitenlanders dus rekenen op een verschillende behandeling en houding van de lokale autoriteiten inzake het vreemdelingenbeleid.

Bovendien geeft Debackere aan dat de belangen van het Antwerps stadsbestuur en de Openbare Veiligheid niet altijd op dezelfde lijn lagen. Dit leidde meermaals tot conflicten tussen beide instanties omdat de lokale autoriteiten de richtlijnen niet naar behoren navolgden. Zo stelde de havenstad duidelijk haar socio-economische belangen voorop, en had zij maar weinig oog voor de bekommernissen van de Openbare Veiligheid omtrent de politieke activiteiten van vreemdelingen. De Antwerpse autoriteiten bepaalden dus voor zichzelf wie ze al dan niet als ongewenst beschouwden. Eén van de belangrijke parameters hierin, zo toont Debackere aan, was de idee van *belonging*, wat verwijst naar het sociaal netwerk binnen de stad waar de vreemdeling op kon rekenen. Daarbij werd de graad van vreemdheid niet bepaald door de nationaliteit van de nieuwkomer, maar eerder naar de lokale maatstaven. Nederlanders uit de grensgebieden kregen bijvoorbeeld een duidelijke voorkeursbehandeling in de Scheldestad. Het ontstaan van een nationale wetgeving en centrale instelling zorgde er met andere woorden niet voor dat de lokale opvattingen en gewoontes inzake het vreemdelingenbeleid plotsklaps verdwenen. Integendeel, er was net sprake van een zekere continuïteit met de vroegmoderne periode waar de lokale eerder dan nationale identiteit van belang was.

Welkom in Antwerpen bewijst dat de negentiende eeuw een overgangperiode en experimenteerfase inhield voor het uitstippelen en

de implementatie van een ‘nationaal’ migratiebeleid. Met een uitgebreid en minutieus bronnenonderzoek, beschrijft Debackere op heldere wijze de dynamieken tussen de lokale actoren en de Openbare Veiligheid, maar ook tussen deze controle-instanties en de vreemdelingen doorheen de negentiende eeuw. Het cijfermateriaal uit de steekproeven toont hoe deze interacties evolueerden en hun schriftelijke neerslag kregen in de bronnen, maar het zijn vooral de passages uit de dossiers en voorbeelden van migranten die in contact kwamen met de Antwerpse autoriteiten, die de impact van het vreemdelingenbeleid voor de lezer concretiseren. Deze publicatie verschaft de lezer een begrijpelijk overzicht van wat het Antwerpse vreemdelingenbeleid inhield, waar het botste met de nationale richtlijnen, de gedachtegangen achter bepaalde keuzes en hoe migranten naargelang hun profiel onderworpen werden aan een verschillend regime.

Debackere's werk maakt duidelijk dat om het Belgisch nationaal vreemdelingenbeleid in zijn geheel te vatten, alle verantwoordelijke bestuursniveaus van belang zijn. Steden speelden niet louter een bijrol, maar hadden wel degelijk de ruimte en macht om het beleid zelf vorm te geven. Ze toont aan dat Antwerpen, als grensstad met haar bloeiende haven, door haar uitzonderlijk profiel haar eigen accenten aan het lokaal vreemdelingenbeleid gaf. Het is met andere woorden te verwachten dat steden zoals Brussel, Luik en Gent mogelijks door hun verschillende posities andere prioriteiten hadden die hun houding ten aanzien van migranten beïnvloedden. *Welkom in Antwerpen* bewijst aan hedendaagse migratiehistorici de waarde van lokaal onderzoek, en inspireert hopelijk nieuwe onderzoekspistes binnen de migratiegeschiedenis.

Maité Van Vyve, Universiteit Gent

Vincent Viaene, Bram Cleys, and Jan De Maeyer (eds.), *Religion, Colonization and Decolonization in Congo, 1885-1960. Religion, colonisation et décolonisation au Congo, 1885-1960* (Leuven: Leuven University Press, 2020). 355 p. ISBN 9789462701427.

DOI: 10.52024/tseg10788

When I began studying the history of Belgian colonialism two decades ago, I found few monographs about the interconnections among missionary activity, colonial rule, and religious belief in central Africa.